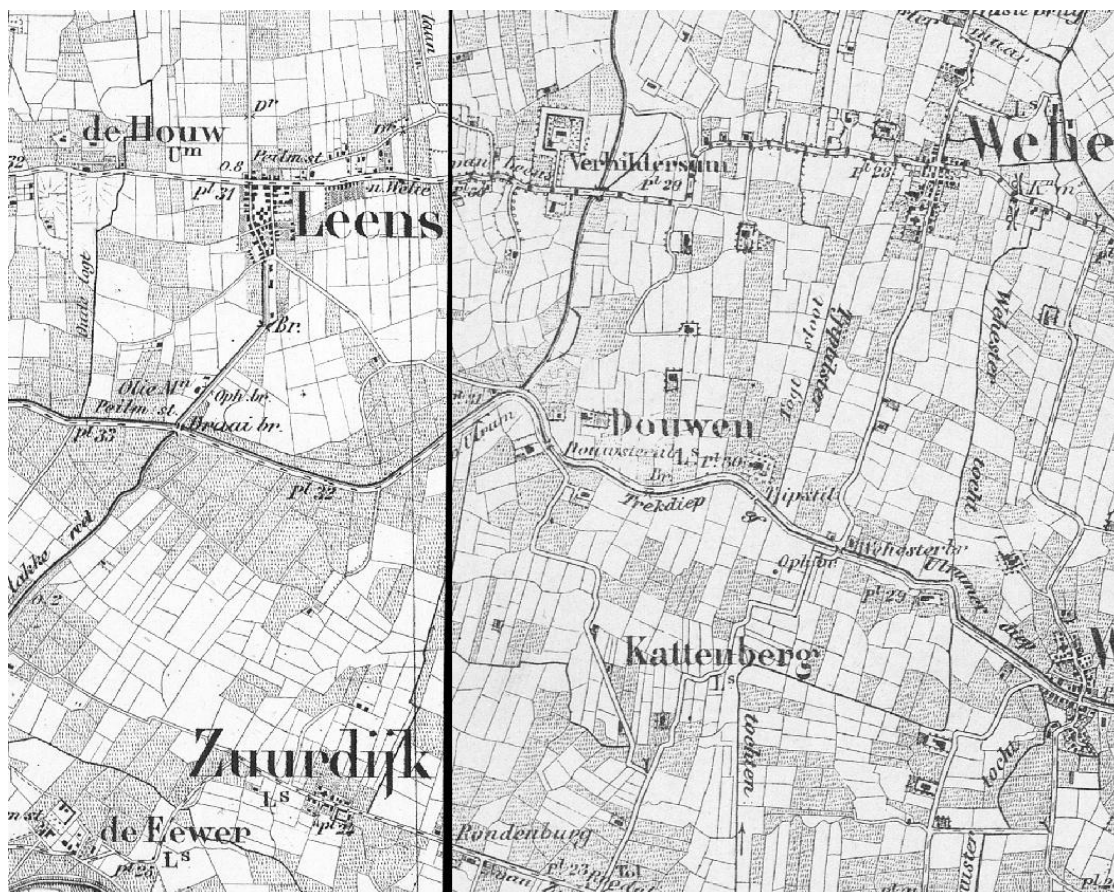

Douwen 1 te Zuurdijk (gemeente De Marne)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen
gemeente: De Marne
plaats: Zuurdijk
toponiem: Douwen 1
bevoegd gezag: gemeente De Marne
opdrachtgever: Maatschap Van der Steeg
centrumcoördinaaat: 221.833/596.496
onderzoeksmeldingsnummer: 3986313100
kaartblad: 7A
beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente De Marne en E-depot
uitvoerder: Libau
rapport: 16-07
auteur: M. de Jong MA
autorisatie: N. van der Mei
telefoon: 050-3126545
e-mail: archeologie@libau.nl

Douwen 1 te Zuurdijk (gemeente De Marne)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van Maatschap Van der Steeg, vertegenwoordigd door mw. P. van der Steeg, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Douwen 1 nabij Zuurdijk (zie figuur 1). De aanleiding voor het onderzoek is het voornemen tot de bouw van een nieuwe loods. Om dit mogelijk te maken zal de oprit worden verplaatst en een schuurtje worden gesloopt. De nieuwe loods wordt 25 m bij 36 m groot en zal worden gefundeerd op poeren op poerplaten. In totaal worden tien poeren met een poerplaat van 1,2 m bij 1,5 m, tien poeren met een poerplaat van 1 m bij 1 m en vier met een poerplaat van 1,5 m bij 1,5 m aangelegd. De nieuwe oprit wordt ten zuiden van deze loods aangelegd met een lengte van circa 60 m. De bodemingrepen ten behoeve van de aanleg van de nieuwe oprit reiken tot ongeveer 20 cm onder maaiveld. Binnen het tracé van de deze oprit bevindt zich een schuurtje van circa 13 m bij 8 m, dat gesloopt zal worden. Het gebied waar de ingrepen gaan plaatsvinden, wordt in dit bureauonderzoek verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: Douwen 1 nabij Zuurdijk is aangegeven met een pijl, het plangebied is aangegeven met een rood kader (opentopo.nl). In de inzet is een recente luchtfoto opgenomen (PDOK). Het rode kader geeft de omvang van het plangebied aan, de nieuwe schuur is weergegeven in het blauw en de nieuwe oprit in het geel.

Landschappelijke en aardkundige informatie

Douwen ligt aan het Warfhuister looppdiep ten zuiden van Leens en ten noorden van Zuurdijk. De voormalige kwelders van De Marne worden gekenmerkt door (voornamelijk) oostwestlopende kwelderwallen. In noordelijke richting ontstonden nieuwe kwelderwallen. Het bewoonbare gebied breidde zich daardoor geleidelijk uit. De oudste, meest zuidelijke kwelderwal was bewoonbaar vanaf rond het begin van de jaartelling. Aan de oostzijde werd De Marne begrenst door de Hunze die aanvankelijk (tot in de late middeleeuwen) in het noorden in zee uitmondde. De zuidelijke grens van De Marne werd gevormd door de voormalige zeearm van het Reitdiep.

Op de fysisch geografisch kaart van de provincie Groningen is te zien dat het plangebied op een wierde ligt die gelegen is op de overgang van een kwelder- of oeverwalachtige vlakte (code Mv9) naar een erosievlakte (code

M11; zie bijlage Fysisch geografische kaart). De gebieden benoemd als kwelder- of oeverwalachtige vlakke betreffen over het algemeen de iets lager opgeslibde kwelderwallen (ten opzichte van de kwelderwallen met code Mw1). Het Warfhuisterlooppdiep is weergegeven als oude waterloop. Het Hunsingokanaal, gelegen ten noorden van het plangebied, betreft een gegraven waterloop die in de 19de eeuw is aangelegd en/of verbreed. In de omgeving komen tevens kruinige (bolle) percelen voor. De bodemkaart geeft in het plangebied geen wierde aan. De bodem is hier geclassificeerd als kalkarme poldervaaggronden bestaande uit zware zavel (code Mn25C).

Uit het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) blijkt dat het plangebied met de noordelijke flank van een huiswierde overlapt (zie figuur 2). De boerderij en het te slopen schuurtje liggen geheel binnen het hoogste deel van de huiswierde. Gezien de hoogteligging lijkt de wierde zich ten zuiden van het erf verder uit te strekken. Ook in oostelijke richting, aan de overkant van het Warfhuisterlooppdiep, is een relatief hoog gelegen gebied aanwezig, mogelijk is ook dit een wierde. Aangezien het Warfhuisterlooppdiep zeer waarschijnlijk van natuurlijke oorsprong is, heeft de hier gelegen hoogte waarschijnlijk niet een aaneengesloten geheel met de wierde in het plangebied gevormd.

Figuur 2: Hoogteverschillen in en rondom het plangebied (AHN2; www.ahn.nl; nationalegeoregister.nl). De ligging van het plangebied is aangegeven met een pijl.

Archeologische informatie

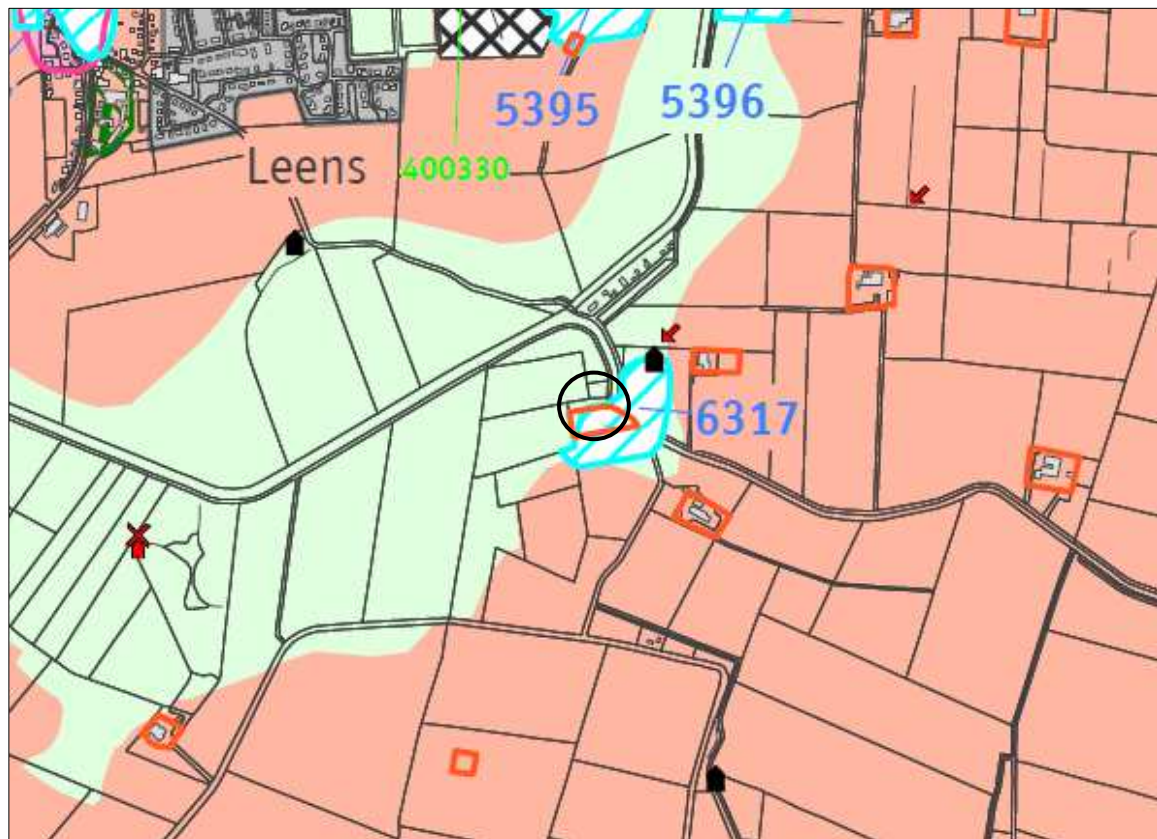
Douwen 1 is geregistreerd op de Archeologische MonumentenKaart (AMK; zie bijlage Kaart archeologie). Het betreft een grote middeleeuwse huiswierde die zich ten zuiden en oosten van het erf uitstrekt (AMK-terrein 6317; in de AMK-omschrijving wordt er wel vanuit gegaan dat de hoogte ten oosten van het erf deel uitmaakt van dezelfde wierde). Op dezelfde kwelderwal als het plangebied ligt verder naar het oosten nog een middeleeuwse huiswierde (AMK-terrein 5401). Hoewel deze wierden uit de middeleeuwen dateren, is het goed mogelijk dat de kwelderwal al eerder begaanbaar of zelfs bewoonbaar was. Gezien de vroegmiddeleeuwse datering van de verder naar het noorden gelegen en dus jongere kwelderwal met onder andere Leens (zie hieronder), moet op de kwelderwal van het plangebied ook zeker rekening gehouden worden met vroegmiddeleeuws gebruik en/of bewoning en zijn oudere bewoningsresten voornamelijk niet uit te sluiten.

Op de kwelderwal ten noorden van het plangebied liggen de vroegmiddeleeuwse dorpswierden De Houw (AMK-terrein 5196), Leens (AMK-terrein 6247), de Tuinsterwierden (alleen de oostelijke, AMK-terrein 5395, is zichtbaar in de bijlage) en Wehe (AMK-terrein 6249), twee terreinen met middeleeuwse huiswierden (AMK-terrein 5396 en

5397) en een (mogelijk) borgterrein uit de late middeleeuwen (AMK-terrein 6251). Te Wehe zouden ook bewoningssporen uit de (late) ijzertijd zijn aangetroffen. Ten zuiden van het plangebied, aan de Zuurdijk, liggen twee middeleeuwse huiswieren (AMK-terreinen 5385 en 5386) en de laatmiddeleeuwse kern van Zuurdijk (AMK-terrein 15264). Ten westen van de Tuinsterwieren is een aantal scherven aardewerk uit de late ijzertijd en/of vroeg Romeinse periode aangetroffen (waarneming 400330). Ten zuiden daarvan, ter plaatse van de ijsbaan van Leens is een aantal vondsten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd aangetroffen (waarneming 423923).

Op de archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente De Marne (RAAP, 2008) is te zien dat het plangebied binnen een AMK-terrein en een oude boerderijplaats ligt. Ten noorden daarvan is een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten aan de orde. Dit gebied komt in grote lijnen overeen met de erosie laagte die op de fysisch geografische kaart is aangegeven. De noordelijke rand van het plangebied ligt binnen het gebied met een lage verwachting.

Figuur 3: Douwen 1 te Zuurdijk op de archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente De Marne (RAAP, 2008). Het plangebied is aangegeven met een zwarte cirkel.

Historische geografie

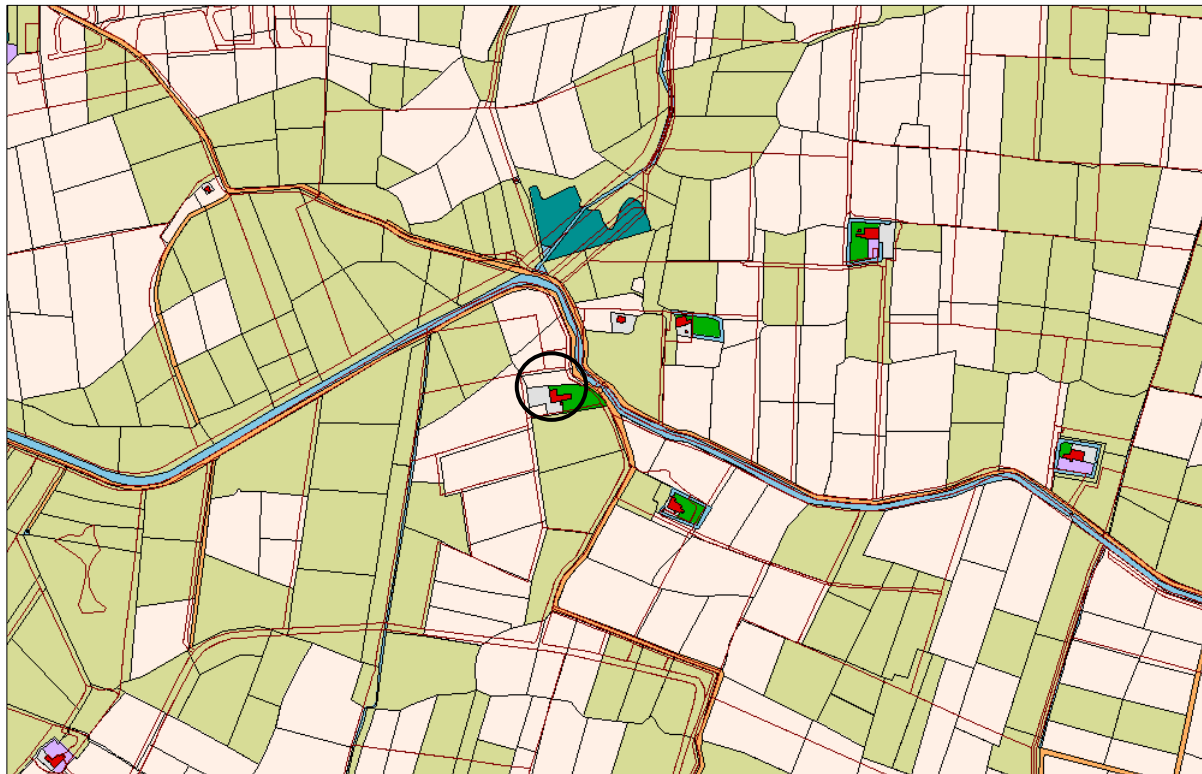
De boerderij Douwen behoorde in de late middeleeuwen tot de goederen van het klooster Wittewierum (Beukema et al., 1991: pp. 26-27; HisGIS). Na de reductie van Groningen in 1594 werden de kloosters opgegeven en de kloostergoederen geconfisqueerd. Het is niet duidelijk welke instantie (Stad, Provincie of Ommeland) deze goederen in handen kreeg. De kloostergoederen waarbinnen het plangebied ligt zijn niet in de atlanten der Provinciellanden of Stadslanden opgenomen (Schroor, 1996; Schroor, 1997). De bewoners en/of gebruikers van de boerderij zijn bij naam bekend vanaf 1632.

Op de kadastrale minuut uit 1829 (gemeente Leens, blad B2) is de boerderij weergegeven als een langgerekt gebouw met een bredere schuur haaks daarop (zie figuur 4). Mogelijk betrof het een zogenaamd Groninger langhuis. Ten zuiden daarvan stond een bijgebouw, mogelijk een stookhut (HisGIS). Ten oosten van de bebouwing bevond zich destijds een boomgaard, ten noorden en westen van het erf zijn bouwlanden weergegeven en aan de zuidzijde grenst het erf aan een weiland. Het geheel was destijds eigendom van Pieter Berends Barkema (HisGIS). De boerderij ligt aan een brug over het Warfhuisterlooppdiep: de Douwensteril. Het Warfhuisterlooppdiep vormde samen met het (latere) Hunsingokanaal het Trekdiep van Ulrum naar Groningen.

Op de topografische militaire kaart uit 1851-1855 lijkt de situatie in het plangebied ongewijzigd te zijn (Grote historische atlas 1851-1855). Op de topografische militaire kaart uit 1864 (HisGIS) lijkt de bebouwing in het

plangebied iets gewijzigd te zijn ten opzichte van de kadastrale minuut. Op de Bonnekaart uit het begin van de 20ste eeuw is dit echter niet duidelijk (Grote Historische Atlas 1900-1930). Volgens Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG) is de huidige boerderij met schuur en het te slopen schuurtje in 1958 gebouwd. Deze zijn nog in ongewijzigde vorm aanwezig (zie figuur 1). Ter plaatse van het te slopen schuurtje zal de bodem iets verstoord zijn geraakt door de toenmalige bodemingrepen.

Figuur 4: Douwen en omgeving op de kadastrale minuut uit 1829 met in roodbruin een projectie van de huidige perceelsgrenzen (HisGIS). De boerderij Douwen 1 is aangegeven met een zwarte cirkel.

Overweging en advies

Het plangebied ligt op een middeleeuwse huiswierde die geregistreerd is op de archeologische monumentenkaart (AMK-terrein 6317) en was in de late middeleeuwen eigendom van het klooster te Wittewierum. Op de wierde zal in die tijd een kloosterboerderij hebben gestaan. In het plangebied bestaat dan ook met name kans op archeologische resten die aan de (laat)middeleeuwse bewoning op de wierde gerelateerd zijn. Ook bestaat kans op het aantreffen van oudere archeologische resten. De noordelijke rand van het plangebied ligt in een gebied met een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten. Gebieden met een lage verwachting zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek.

Binnen het plangebied zullen meerdere werkzaamheden worden uitgevoerd die met een verschillende mate van bodemverstoring gepaard gaan. Hieronder worden de verschillende werkzaamheden, bodemverstoring en eventueel benodigd vervolgonderzoek benoemd.

Bij de sloop van funderingsresten van het schuurtje (sloop onder maaiveld) bestaat risico op bodemverstoring en daarmee ook verstoring van archeologische resten. De middeleeuwse bebouwing bevond zich namelijk ongeveer op de locatie van de huidige bebouwing. De bouw van het bestaande schuurtje ervan heeft echter al in enige mate bodemverstoring veroorzaakt. De sloop onder maaiveld kan zonder archeologisch veldonderzoek plaatsvinden, mits ervoor zorg gedragen wordt dat de funderingen niet breder ontgraven worden dan de oorspronkelijke aanlegbreedte ervan. Nog beter is het de fundering van het schuurtje in de bodem te behouden zodat hier geen kans bestaat op verstoring van archeologische resten.

Voor de aanleg van het betonpad zal de bodem tot ongeveer 20 cm onder maaiveld worden ontgraven. Binnen het plangebied zijn bodemingrepen tot een diepte van maximaal 40 cm onder maaiveld vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Het betonpad kan derhalve zonder archeologisch vervolgonderzoek worden aangelegd.

De bodemingrepen ten behoeve van de nieuwe loods gaan met grotere bodemverstoring gepaard. Als de poeren individueel worden aangelegd betreft de totale verstoring daardoor ongeveer 40 m². Hiervan bevindt 20 à 25 m²

zich binnen archeologisch waardevol gebied (AMK-terrein, wierde en boerderijplaats). De noordelijke wand van de loods ligt binnen een gebied dat is vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Als de poeren individueel worden ontgraven en de overige bodemingrepen ten behoeve van de aanleg van de loods (o.a. betonvloer op zandbed) niet dieper reiken dan 40 cm onder maaiveld, dan zal de bodemverstoring relatief beperkt blijven en kan de bouw van de loods zonder archeologisch vervolgonderzoek worden uitgevoerd. Mochten de poeren echter aaneengeschakeld worden aangelegd, of wordt een bouwput ontgraven, dan veroorzaakt dit een dermate brede ontgraving en bodemverstoring dat bij deze werkzaamheden een archeologische begeleiding benodigd is. Voor een archeologische begeleiding is een door de overheid goedgekeurd Programma van Eisen (PvE) benodigd.

Bij alle werkzaamheden waarbij geen archeologisch vervolgonderzoek benodigd is geldt dat wanneer tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen een meldingsplicht aan de orde is (Monumentenwet, 1988). Vondsten dienen zo spoedig mogelijk te worden gemeld bij het bevoegd gezag (gemeente De Marne) en bij Libau. Libau kan vervolgens zorg dragen voor de bij het Rijk verplichte melding.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Bodemkaart;
- Kaart archeologie.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl; nationaalgeoregister.nl).

Archeologische Monumentenkaart.

Archis2, Archeologisch Informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Beukema, G.F., L.H. Bruins, P. Lindenbergh & G.R. Meijer, 1991. *Gedenkboek Nijverheid deel 2: Boerderijen in De Marne en hun bewoners*.

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi, 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Project uitgevers, Groningen.

Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen. Provincie Groningen 2004.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

HisGIS Groningen (www.hisgis.nl).

Luchtfoto's maps.google.nl en bing.com/maps.

PDOK, Publieke dienstverlening op de kaart.

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M. 1997. *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

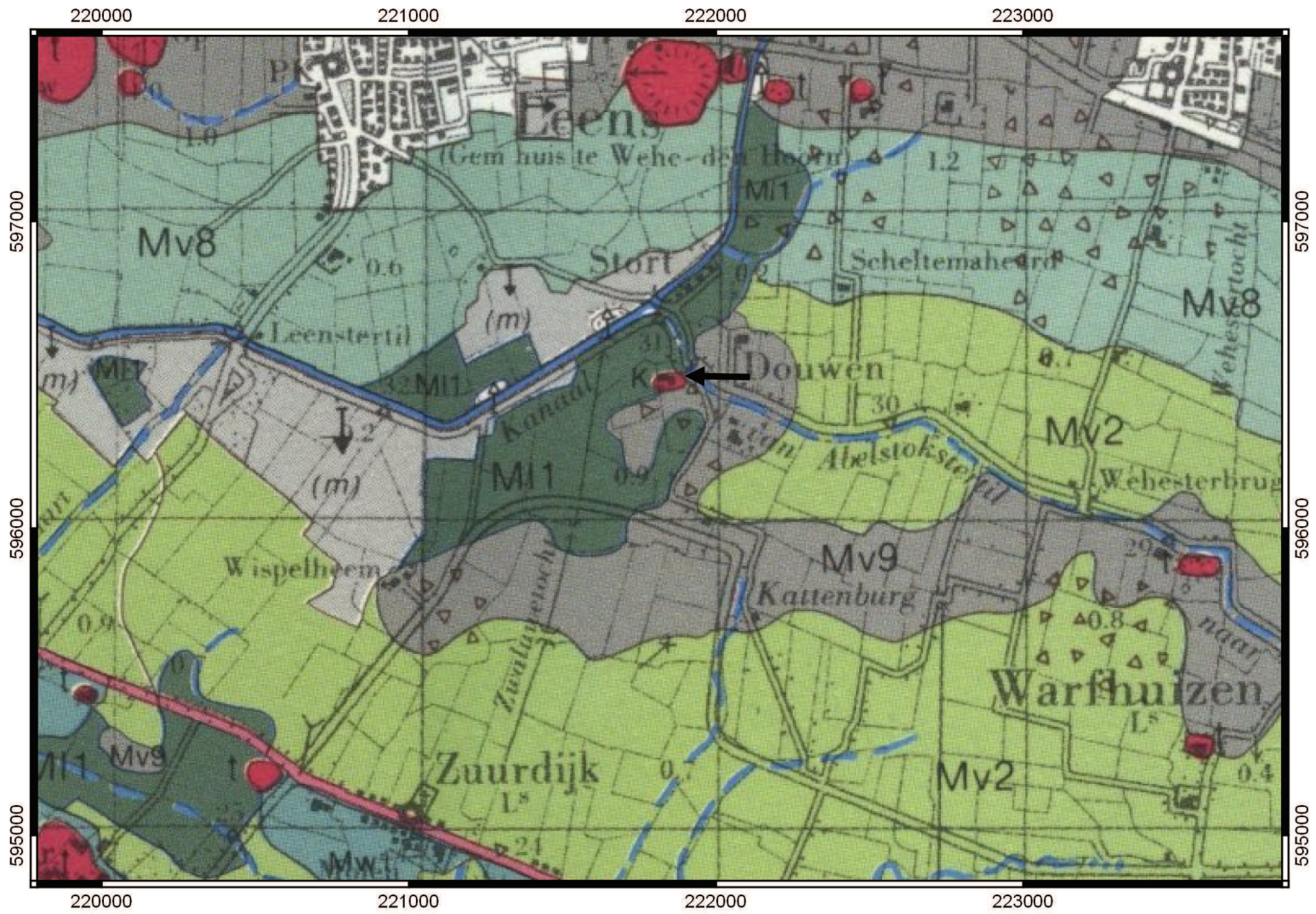
Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart

Douwen 1 te Zuurdijk

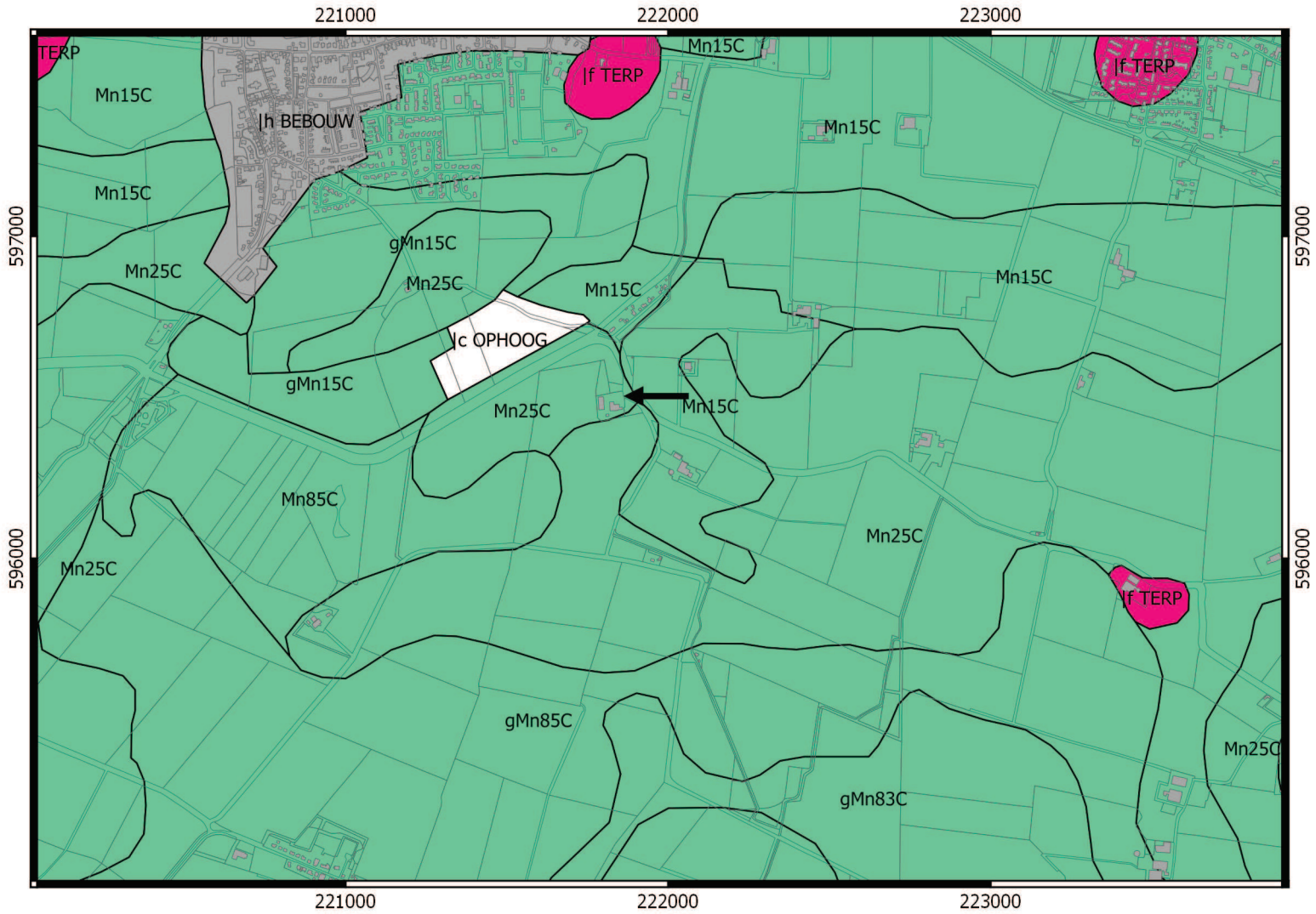

Legenda

t - Wierde	Mv1 - Getij-afzettingsvlakte, met kleinschalig reliëf
Dijk	Mv2 - Vlakke getij-afzettingsvlakte
Bebouwde kom	Mv8 - Kwelderflank
Afgraving/vergraving	Mv9 - Kwelder/oeverwalachtige vlakte
MI1 - Erosielaagte	Mw1 - Kwelderwal
	Kruinige percelen

Bodemkaart

Douwen 1 te Zuurdijk

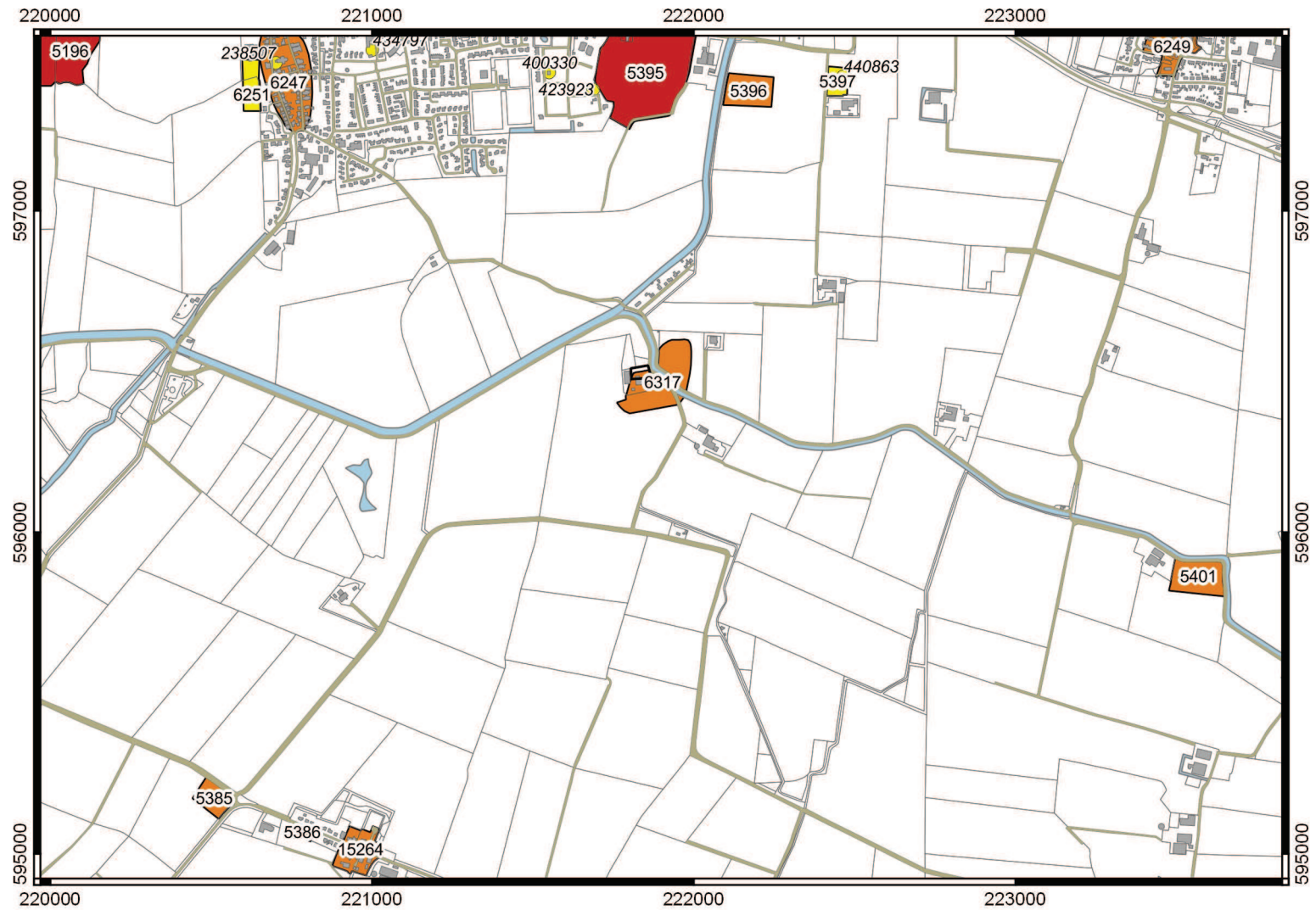

Legenda

- Ic OPHOOG
- If TERP
- Ih BEBOUW
- gMn15C: Knippige poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- gMn83C: Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 3
- gMn85C: Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 5
- Mn15C: Kalkarme poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- Mn25C: Kalkarme poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5
- Mn85C: Kalkarme poldervaaggronden; klei, profielverloop 5

Kaart archeologie

Douwen 1 te Zuurdijk

Legenda

- Plangebied
- Vondstmeldingen
- Waarnemingen

AMK-terreinen

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd